

Németh István Péter

Próza és vers Lantos Sebő deák sárvári koszorúhoz

I.

Tinódi Lantos Sebestyén országunk-irodalmunk vándora, aki élete végig városról várossra, várról várra, birtokról birtokra járt, s megverselte és elénekelte kora teljes történelmét. A baranyai születésű fiú Pécssett volt kisdíák, Dombóváron már énekmondó, Szigetváron Török Bálint udvarában lantos. Nagyszombatba úgy érkezik az országgyűlésre, mint Csokonai a pozsonyi diétára. A Felvidéken kedvelt lakása volt 'kincses' Kaszában is. Tinódit 1548-ban Nyírbátorban találjuk, az ötvenes évek első felében pedig Kolozsvárott, hiszen az ottani nyomdában fog napvilágot látni *Cronica* című műve. Közben Debrecenben is időz, folytatja még be nem fejezett munkáit, így az *Erdéli históriát* is. 1555-ben fölkeresi a kedves, általa megénekelt egri várát, majd Kassáról jön vissza ide, ahonnan indult – végül – a Dunántúlra. A Tóti- és a Gulács-hegy iker bazaltkúpjai és Fazék és Póka várdombjai foglalják keretbe – akár egy kottasor – ezt a végső életszakaszt térben és időben a Balatontól a Rába-völgyig.

Gyulaffy László a Csobánc tetején feltehetően karácsony és szilveszteréj között látta több napon keresztül vendégül Tinódi Lantos Sebestyént, aki viszonzásul a vár lovagtermében akár pengethetett, énekelgethetett is esténte. Mivel még friss volt az *Egervár summájáról szóló éneke*, minden bizonnyal egyszer vagy többször elő is adhatta a várbeli vitézeknek. Bizonnyal nagy lelkesedéssel hallgatták, hiszen alig múlt esztendeje, hogy 1554 novemberének elején a legsúlyosabb török támadás érte a várat, amit sikeresen visszavert a csobánci hadinép. Gyulaffy László az úgynevezett L-alakú déli palotaszárny valamelyik emeleti szobáját, kamoráját jelölték ki a kedves vendég szálláshelyéül, ahonnan az ablakok a Balatonra; Szigliget és Györök várára néztek. Tinódi tehát a befagyott víztükröt látta onnan, amely akkoriban mocsaras nádas öbleivel felnyúlt tapolca déli határáig, ám nemcsak a csillogó jegű tavat csodálhatta meg, hanem a Tóti-hegytől a Szent Mihály-dombig az összes bérce, völgyet és kanyargó utat, valamint tornyaival a sok kis falucskát.

Csobánc várából még végigpillanthatott a behavazott Tapolcai-medencén, aztán valóban indult az utolsó útra: Sárvárra, Nádasdy Tamás nádor sásfészkebe. Ott hunyt el 1556. január 30-án. Perneszy György írta róla a magyar irodalom egyik legmegkapóbb gyászjelentését uruknak, Nádasdynak. A következő búcsúsorokat róta: „*Tinódi Sebestyén immár megvetve ezt a földi muzsikát, Istenéhez tért, hogy ott az angyalok közt sokkal jobbat tanuljon.*” Szinnyei József *Magyar írók* című munkája, és Szakály Ferenc *Krónika*-előszava egyaránt idézi a hajdani leve-

let. A lexikon adatai szerint Tinódi Sárvár tőszomszédságában, Sár községben, alighanem az *osztopáni Perneszy-család* sírboltjában alussza örök álmát. (Tinódi sírját ma ugyanúgy keresik, mint Petőfiét.)

A költők álma azonban nem örök, tudjuk, a Catullus verseivel teli kódex 400 évet szunnyadt a veronai dómban, és Csokonai Vitéz Mihályt is ébresztette Ady Endre, s azóta is számtalan régvolt poétát az utókor, hogy hadd szóljanak újra szabadságról, szerelemről, hazáról és még több szépségről, ne felejtődjön el abból semmi, amire a jelennek mindéig szüksége lehet.

Sárváron, ha bizonyossággal nem is tudjuk, hogy hol porladnak a költő csontjai, ám a lantos versei – a ránk hagyott 13 000 sor! – máig élnek a kisvárosban. 1956 januárja óta – rendszeresen – minden január 30-án megemlékeznek Tinódi Lantos Sebestyénről az itteniek. Az ötvenes években kezdődött a sárvári Tinódi-kultusz, ahogy azóta Tapolcán is évente megünneplik Batsányi Jánost május első hetében. (A *kultusz* szavunkra rakódott nemkívánatos jelentésárnyalatok szerencsére nem kell, hogy zavaróan hassanak ma már.) Sárvárt és Tinódit együtt és maradandóan Devecseri Gábor írta versbe.

Az 1917-ben született költő első igen komoly opusza egy Catullus-összes magyarra fordítása volt. A Tinódi-vers írásakor Devecseri még csak 39 éves. Monográfusa, Rónay László szerint „a nagy római lírikusban a maga legsajátabb költői előzményét szerette és tisztelte”. Devecseri személyisége Catullusban találta meg ambivalens érzésekből is szőtt érzékeny alkotójának lelki rokonát. S negyvenesztendő sincs Sárváron, amikor Tinódi Lantos Sebestyént idézve önnön hazai társadalmi szerepének igazolására lel. Ő is, Tinódi is katonaember, s mindketten koruk krónikásai. (Megannyi tisztsege mellett Devecseri Gábor tiszt is volt a Petőfi Akadémián, a néphadsereg e felsőoktatási intézményében mint alezredes irodalomtanár!)

Tinódi emberi és írói értékeinek megbecsüléséhez az utókor költői közül Devecseri Gábor igyekezett az elsők között hozzájárulni, mégpedig a koszorúknál elevenebb és értékesebb gesztussal. Jelen volt Sárváron, amikor a község Tinódi emléke előtt tisztelgett. Egy igen szép költeményt írt dunántúli hexameterekben a költő szellemét idéző sárvári rendezvényről. Melyik ünnepség lehetett ez a hajdani januári, hogy csak a jégpáncél borította utakon óvatosan lehetett megközelíteni a helyszínét is? Talán éppen a legelső!

Devecseri Gábort Sárvárhoz Horváth István Károly költő és professzor barátsága is kötötte, aki Catullus-fordításai mellett arra is szentelt időt, hogy Tinódi Lantos Sebestyén halálának 400. évfordulójára emlékkönyvet állítson össze. Meg is jelent e szép kiadvány 1956 őszén Klaniczay Tibor irodalom- és Legány Dezső zenetörténeti tanulmányával, valamint Horváth István Károly igen becses írásával Sárvár szerepéről a XVI. század magyar kultúrájában.

A korán elhunyt Horváth István Károly ahhoz a nemzedékhez tartozott, amely életét tette arra, hogy az antikvitás értékeit megismertesse az olvasókkal. Barátság fűzte Hor-

váthot, Meller Pétert, Szepessy Tibort, Ritoók Zsigmondot, Kurcz Ágnest és Lakatos Istvánt Devecseri Gáborhoz, akit mesterükként is tiszteltek, szerettek.

Devecseri Gábor sárvári Tinódi-költeménye a XX. századi költőnk *Beszakad az idő* című válogatott verseit tartalmazó kötetében Horváth István Károly emlékének ajánlva jelent meg 1972-ben. (1974-ben a Devecseri-összesből e Tinódi-vers maga nem, de a címe alatti ajánlás már kimaradt. Az 1984-es posztumusz *Torna-tér* kötetben a költemény egyáltalán nem szerepelt.)

A modern-klasszikus költő műve mégsem alkalmi vers, jóval túlmutat művessége és gondolatisága egyfajta rögtönzésen. A költemény disztichonokban íródott. (Nem csupán Pannóniában volt kedvelt ez a messziről jött dallam, amit magukkal hoztak a rómaiak Savariába és Arrabonába, de ebben a ritmusban íródott az első teljes magyar *Újszövetséget* bevezető verses ajánlás is. Éppen e tájon, Sárvár-Újszigeten Sylvester János tollából 1541-ben így, romolhatatlan-szépen csordult görög metrumokba a magyar szó: *Próféták által szólt néked régen az Isten, / Azkit ígért, ímé, végre megadta fiát.* Devecseri Gábornak – a költőnek és görög műfordítónak, Homérosz tolmácsának – tehát nem csupán a saját érdeklődési köre, a világ és a magyar irodalom költészetének együttes szolgálata adhatott inspirációt arra, hogy hexametert-pentametert váltogatva verselje meg Tinódi emlékezetét, hanem mint sárvári költő vendéget e régi szövegemlékünk is ösztönözhetette, hogy Tinódi elbeszélő költeményeihez méltó medret találjon mondandójának. S ne feledjük, a görög-latin eposzok szintén hexameterekben íródtak, amelyek éppúgy hősokról beszéltek, mint ahogy Tinódi Lantos Sebestyén is hazájának héroszairól, szép mezőkben széjjel szálló vitézeiről szolt a maga tagoló ritmusú verssoraiban. Devecseri Gábor a Tinódi-omázsa előtt amúgy több hexameteres vagy disztichonos költeményt írt: *Dömsödi emlék, Ankhízész, Elbeszélő versek olvasása közben, Goethe-ház, Propertiushoz, Görög váza a moszkvai Puskin-múzeumban, Mozart-ház...* A címeiből is kiderül, hogy hány ezer kilométert utazott Devecseri Gábor, amire Sárvárra érkezett. Az ő, immár jelképes lantján, a költészetének húrjain mindenütt ismerősen és otthonosan szólhatott a hat verslábból álló sorokkal...

Tinódi-est Sárvárott

Hogyha, Tinódi, te most betekintheznél e terembe,

négy évszázad után, volna dalod, nem is egy.

Láthatnád elevenné gyűlni a színeket ősi képeken és ifjú, újdонат-új szemeken.

Biblia-béli mesék sok hőse barokk viseletben

bókol s leng a falon, míg a terem sora mind

ködmön- s kendőben, zubbonyban, szürke zakóban

nézi az éneklő ifju dalost, akinek

hangja nyomán minthogyha az egykori harc mezejére

látnának s tereád, harc hegedőse, deák,
kobzosa bástyának, viadalnak, kobzosa bornak:
villan a dalban a kard, pengnek a cinpoharak,
tűnik a mái világ... De miért is tűnne? Regényes
volt az a hajdani harc. Daltalan-é a mai?
Vagy nem szólhatnál kedvvel s vidor indulatokkal
erről a lelkes kis rádfigyelő, hevülő,
andalodó körről, mely a jégpáncélborította
útakon át idegyűlt hallani húrjaidat?
Feltámadt Sárvár, Pannónia színe-virága
eljött és felgyűlt hű dalodon, te deák!
és seregek közt hadnagyokat ki csatára tüzeltél,
véled örülnek az ős várban az új katonák.

Devecseri Gábor 22 soros költeménye képgazdag vers. Lefesti a Nádasdy-terem festményei előtt gyülekező egyszerű embereket, akik a négyszáz évvel ezelőtti költőre emlékeznek. A múlt pannója és jelen felvétele egymásra vetül, a múlt a jelenbe tűnik át, megelevenedik, a jelen pillanata pedig több évszázados távlatot, szinte örökkévalóságot nyer. Az üdvtörténetből meríti Devecseri Gábor az igét is metaforájához: *Feltámadt Sárvár*. Húsvéti eseményként ábrázolja a hóval betemetett vidéki kisvároska ünnepét.

Az ébresztett-föltámasztott, XX. századba hívott régholt költőt nem ironikusan ábrázolja, mint ahogy Mikszáth a szigetvári hőst az *Új-Zrínyiás*zban, ellenkezőleg: a mindennapok hőseit – akik a jégpáncélos út dacára is eljöttek ünnepelni, emlékezni – az eposzi hősökre emlékeznek, méltók arra is, hogy Tinódi ugyanúgy megemlékezhetne róluk egy mai históriás énekben, akár a hajdani hadnagyokról. (Naiv, de látnivaló, legalább őszinte hit volt ez attól az ezerkilencszázötvenes évektől, s ez is jellemezte a kort, Kormos István szavaival élve azt az új jégkorszakot. Simon István Keszthely és Sümeg táján láttatja Csokonai Vitéz Mihályt vagy a hírmondónak maradt betyárt népi hősként, aki beáll a vendéglői pénztárgéphez vezető sorba, hogy fröccsét fizesse.)

Devecseri Gábor, aki a nem csupán a görög–latin verseléshez, de a retorikához is mesterien értett, kérdéseket tesz föl a négyszáz éve elhunyt költőnek, mintegy arra készíteti, hogy helyeslje mindazt, ami a legújabb világban most körülvenné, körülveszi. Nem teremt semmiféle hamis pátoszt, az úgynevezett sematizmus csapdáit elkerüli. Csak az ember érdekli, s nem lát különbséget a barokk ruharedőkbe és az új egyenruhákba bújtatottak között.

Ebben azért lehetünk biztosak, mert a sikerületlenebb versdarabok ma önmaguk paródiájaként is olvashatók, Devecseri verse pedig minden kordokumentumnál szebb és élőbb – máig ható – költemény.

Ha Sárvárra gondolok, magára az irodalomra is emlékszem, hiszen nem csupán az

agg Tinódi jut eszembe, de az a sok-sok fiatal író és költő is, akik időről időre találkoznak és verseikkel versengenek. És ott a park, Tóth Krisztina lábnyoma, aki a *Száz év magányt* olvasta diákköltőként a fák alatt, miközben nyertes sorai várták, hogy országosan is ismertek legyenek.

Tönköl József szép versének címe szerint: *Sárvárnál megáll minden vonat*. Hogyan is maradhatna el Sárvár-verséből Tinódi, akár úgy, hogy a lantos nevét már vendéglő is viseli:

*Sárvárnál megáll minden vonat, talán ebben a percben is
nagy sípolással továbbmegy,
mindent elvisz, éveket, jegenyéket,
ezer felhasadt ponyvasátort.*

*Valaki riadva les körül az állomáson, mint aki eltévedt,
vagy sokáig botorkált Simon-Júdás apostoliünnepén.
Füstölnek mögötte az országos vásár rúdjai,
elmúlt az élet, ha elmúlt, elmúlt egészen,
csizmák csattogását hallom, juhászok mulatsága bennem,
régi tánczenék és csodák, meghasadt török-méz-hegyek.
A gimnazista lányok mindig ifjan mennek el,
nem, nem ők múlnak,
nem Medvegy Antal igazgató úr,
csak a len kék virágai Lantos Tinódi vendéglőjében,
csak pudvás trombiták szava a vár falairól.*

II. Áldomás egy csobánci kályhacsempére (XVII. század)

Váruddvar földje alól fényre került négyszögű mázas kályhafiók,
Közepében hogy enyhülni lásd, szigorú Öreg-Isten,
Sarkaiban egy-egy pici puttó-fő domborul,
Körbekeríngel akárha künn mindenik évszak.

Fürtjeikből homlokuk legközepére hull le a négy tincs.
Ennél egymáshoz csak az agyaggal összetapasztott cserépsor
Illeszkedett szabályosabban. Mert lobbant kályhában a borág,
Tőle csak úgy pattogtak a cserfahasábok, és lángnyelvek
Nyalogattak vérpirosra akác-hasábokat, s mindeneket fölemésztett
A Gyulaffy-kisasszonyok bokrairól tört orgona-vessző.

Így duruzsolt elégedetten az égetett agyag bendője, amíg
Csobánc fölött bakonyalji szelek fűtyörészek Mindszentre már
Hűvösen az alkonyi mennyben. Lantos vén Sebő deák
Meszesedő csontjait is emitt melengette a tűz, mielőtt
Nekivágott volna utolsó útjának Sárvára a dalnok.

Forróbb lett itten a zöld cserép valamennyi kánikulás Nap sütte
Kőpadnál, mikor az emberi szemnek egybeolvad vakító-fehéren
A hősi emlékoszlopok homlokírása - - -

Hát hozz levendula-illatos abroszt, végy pörkölt diszeli dióból,
S tölts somlyai bort avagy badacsonyi kéknyelűt, szürkebarátot,
Aztán hagyd, hogy helyetted veritékezzenek csak az ablakok.

Somkeréki úrvacsora